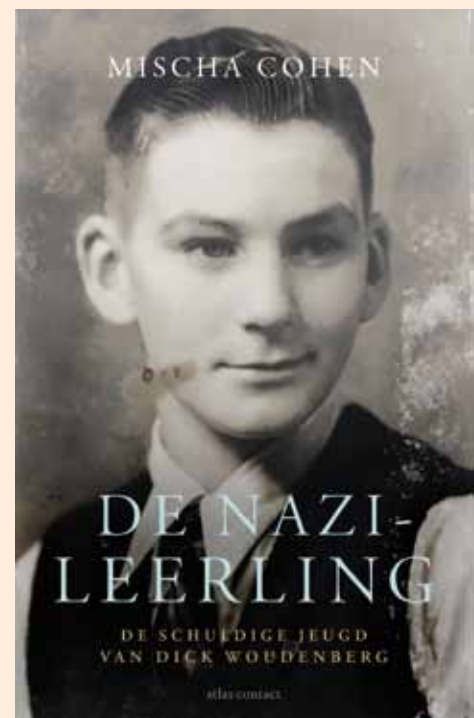

Het gevaar van indoctrinatie

De nazi-leerling geschreven door Mischa Cohen (redacteur van Vrij Nederland) las ik in Litouwen, waar ik onder meer het vernietigingskamp Paneriai bezocht. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden in de bosrijke natuur ten zuidwesten van Vilnius 100.000 mensen, onder wie vele Joden, door de Duitse en Litouwse collaborateurs naar kuilen gedreven en vermoord. Het verhaal gaat over Dick Woudenberg. Bij het lezen kon ik me niet losmaken van de gedachte, hoe het mogelijk was dat een toch sympathieke, vriendelijke, rustige en ook slimme jongen als Dick Woudenberg, met heel zijn hoofd en hart voor het nazi-systeem had gekozen. Hij was zelfs bereid voor zijn 'ideaal' te sterven en, mocht het hem zijn opgedragen, mensen ervoor te doden. Blijkbaar kan die keuze worden gemaakt als bepaalde omstandigheden zich in een mensenleven voordoen. De kwade genius was allereerst het milieu waarin hij opgroeide. Hoewel het hem aan liefde en aandacht niet ontbrak en hij ook in materieel opzicht niets tekortkwam – zijn vader was directeur van een zeevisshandel in IJmuiden –, zijn ouders injecteerden hem vanaf zijn vroegste jeugd met het gedachtegoed van het nationaalsocialisme. Zijn geloof in de ideologie werd nog eens versterkt nadat zijn vader een prominente rol binnen de NSB was gaan spelen. Partijbonzen als Mussert en Rost van Tonningen kwamen regelmatig op bezoek om het partijprogramma te bespreken, waar Dick soms bijzat. Een kortstondig verblijf op de HBS in Velsen droeg evenmin bij aan een verandering ten goede in zijn receptie van en perceptie op de werkelijkheid. Dagelijks onderging hij er pesterijen en vernederingen. Ook tuigden medeleerlingen hem een aantal keren flink af. Via zijn netwerk (zo behoorde Himmler tot de kennissenkring)

slaagde zijn vader erin hem op de *Reichsschule* te krijgen, eerst in Schaarsbergen en later in Valkenburg. Op de exclusieve opleiding werd alleen de crème de la crème van de Arische jeugd met 'bewezen' rechte neus, blauwe ogen en perfecte schedelomvang toegelaten. Ook in het duizendjarige rijk had het besef inmiddels postgevat dat de houdbaarheid van de elite haar beperking kende en na verloop van tijd aan vervanging toe zou zijn. Mocht hij nog getwijfeld hebben aan de 'volmaaktheid' van het nazisme en de 'superioriteit' van Hitler, op de nazi-leerschool werd dat teniet gedaan. De welbespraakte docenten draaiden namelijk op alle vragen hun antwoord zó, dat de leerlingen er geen speld meer tussen konden krijgen. Was er daarna nog iets van kritiek, dan dook de klas er bovenop. En uiteraard waren ook hoofdstukken uit *Mein Kampf* verplichte kost. 'Glauben! Gehorchen! Kämpfen!' Ook wat het laatste betreft kon hij de daad bij het woord voegen. Aan het einde van de oorlog werd hij met al zijn schoolgenoten naar het front gestuurd. In tegenstelling tot de meeste jongens, die sneuvelen, had hij het 'geluk' dat hij in de allerlaatste lichting werd ingelijfd in het ss-regiment *Totenkopf*. Dat gaf zich zonder vuurgevecht over aan een Engels regiment. Vanwege zijn jeugdige leeftijd (hij was pas 16!) volgde er bij zijn terugkeer in Nederland een milde straf en diende hij zich te laten *deprogrammeren*. Hoe paradoxaal het misschien mag zijn, *De nazi-leerling* is een prachtig boek om te lezen. Het is stijlvol en in heldere taal geschreven. Ook ontroert het. Vooral naar het einde toe grijpt het je aan. Als de oorlog voorbij is, kan de hoofdpersoon zich moeilijk ontdoen van zijn schuldcomplex. Op zijn directe familie kan hij niet meer terugvallen. Zijn vader, die de doodstraf moet vrezende, heeft

De nazi-leerling. De schuldige jeugd van Dick Woudenberg. Mischa Cohen (Atlas Contact, Amsterdam 2017), 240 blz., € 21,99

bij bezoeken in de gevangenis de focus alleen nog maar op zichzelf gericht. Zijn moeder, zuster en zwager, eveneens in detentie, leiden aan zware depressies. Zijn oudere broer, die hij adoreerde en op wie hij altijd steunde, heeft als Waffen-ss'er in Letland het leven gelaten. Helemaal alleen moet hij het verleden zien te verwerken. Des te verbazingwekkender en tegelijk bewonderenswaardig dat hij zichzelf als een nieuw persoon heeft weten terug te vinden, aanvankelijk als leraar Duits en later als psychotherapeut. Voor scholieren lijkt mij het werk uitermate geschikt voor de literatuurlijst Nederlands. Temeer daar het hoofdthema zeer actueel is: het gevaar van indoctrinatie, hersenspoeling en radicalisering, waardoor mensen tot een gewillig instrument binnen een systeem verworden. Voor de jeugd is het belangrijk om daarvan door-drongen te zijn!

Dick Woudenberg overleed op 16 september op 89-jarige leeftijd.

Gert Moleman